

De Salutatione ad populum.

Angelico ymno finito sacerdos ad populum se voluens illum saluat dicens **D**ñs vobiscū. quod sumptum est de libro ruth scdo. Sic enim legitur boos salutasse messores suos. et propheta in paralipo. **A**za regem et qui cum eo erant. et salutās geatonē dixit dñs tecū. Boos quidem figuram saluatoris expressit. qui ruth moabitē duxit vxorē. Et hęc saluatio significat saluacionem qm christus fecit apostolis post resurrectionē. s̄ quo in v. parte sub ti. de prima dicitur. In omnibus ergo missis orationibus sacerdos premitit. dñs vobiscum. nisi in orationibus que precebut p̄ oꝝ p̄ lēclias vel etiam orationes sup̄ populū in quā dragesima. et nisi in orationibus q̄ immediate sequuntur post primam orationē. et in illis que dicuntur in pasche. h̄ tunc missa non dicitur licet sacerdos omuniez. Cum em̄ p̄ dictam saluatiōz optet dñm esse cū populo qui est in eo per spiritum gratie septiformis. **T**eo ecclesia ordinauit species tantū in missa populū saluari vt iam dicitur. **T**eo qz in premissis orationibus tantū dicitur. premititur em̄ alijs exortatio ad humiliatōnem per flectamus genua. vt per humiliatē capita vestra deo. quia oratio que faciēda est cū ieiunio ad malignum spiritū eliciendū. tūc tēnum valz si cum humilitate fiat. sursus in diebus ieiunioꝝ rep̄at ecclesia tēpus babilonicē captiuitatis. **M**erito ergo sacerdos tunc populum vt pote absentē non saluat. nec se ad illum ouerit. sed absolute incipēs. oremus. insinuat pro illo fore orandum. et quia oratio fieri debz cum effectu mox subicitur flectamus genua. vt humiliatē capita vestra deo. rep̄at etiam tēpus dominice passionis. qd̄ p̄cipue post cenā cū discipulis factū incepit. **Q**uia ergo tpe illo dñs discipulos nō salutauit. h̄ eos ad orandum pluries excitauit. **T**eo sacerdos tunc populum non saluat h̄ ei orare insinuat. **S**ed et qz tēpore illo christus in oratione genua flexit iteo mox ad genua flectēdum inuitat. **D**icit autē flectamus genua in persona vniuersitatis omniū f̄ telium. quasi omniū iudicis seipsum includens et iteo loquitur in prima persona excitans se et omnes ad orandū humiliter et deuote. **S**ed mox subicit leuate. in persona alterius scz christi cuius typum gerit in officio missę et tunc loquitur in scda p̄sona et in dissimili cantu quasi ipse christus dicat. **S**urgite. quoniā vestram humilitatē et deuotiōz vido. **E**t tunc vice omnium sequit̄ siue orat. **Q**uid significent collectę que dicuntur p̄ flectamus et post humiliatē dicitur in quarta pte sub quarta feria in capite ieiunioꝝ. **A**lijs vero diebus et tēpibus exultacionis et plenitudinis quod p̄cipue fuit post christi resurrectionem representat. et tūc sacerdos populum salutat. representās vt premissum est. qd̄ dñs post resurrectionē discipulos salutauit. **S**acerdos ergo orationibus premitit dñs vobiscum. vt

populum reddat attentū. qd̄ mens eius ad deum dirigatur. et ei per intentionem sedulam coniungatur. **E**t est sensus. **D**ñs vobiscum. i. in vobis maneat et vos premio vite eterne remuneret. et p̄tionibus vestris effectum tribuat. seu graciā dei impetretis per seuerantes in illa. **C**horus vō et popul⁹ respondz. et cū spiritu tuo. qd̄ sumptū est ex epistola scda. ad thimo. vltimo vbi dicitur. **D**omin⁹ ihesus christ⁹ cum spū tuo. huiusmodi etiam mutue saluaciones notat. qd̄ sacerdotis et populi vnus debet esse affectus. **E**t ē sensus. **T**u pro nobis factur⁹ es preces ad dominū. et qz dñs deus preces illas em̄ approbat et exaudit. qd̄ ex bono corde procedunt oramus et nos similiter pro te. vt ille sine quo nullum est bonum sit cū spiritu tuo. vt qui tecū est in ore sit et in corde et in te maneat. et scdm hoc cessat h̄sitacio q̄ rentium quare populus respondet. et cū spiritu tuo. cū sacerdos dicendo. dñs vobiscum. optauerit dñm esse cū illis nō solum in spū v̄m etiā in corpe. **V**iam et idipsum populus per hanc respōsiōem optat vt p̄missum ē. **P**otest etiā dici qd̄ in hac respōsiōe popul⁹ se refert solū ad actōnem imolationis ad qm sacerdos p̄cedit in qua p̄ spiritum totaliter eleuatus et ab omni eternitate p̄orsus abstractus esse debz. **P**ostqz vero chor⁹ respōdit ipse se ad altare se voluit scz ad orientem. vt dicitur in p̄lacio. v. partis. et q̄ p̄ pax de sua bonitate of̄dens vniuersalem ad se colligit ecclesiam dicens quasi omnium iudic⁹ oremus quasi dicat. **O**rate omnes simul mecū. vt quod postulamus cicius impetrem⁹ quoniā impossibile est multitudinem non exaudiri. et sic orationem dicit. dicendo ergo oremus hortat̄ alios ad orandum. quia ipse christus monuit discipulos orare dicens. **O**rate ne intretis in tēp̄tacionem et postea orat. qz et postea xps orauit. ipse em̄ fecit et docuit. **Q**d autē dicit orem⁹ ab antiquis habem⁹ qui premissa orem⁹ subiungebāt omuniter orationem. **D**icit autē oremus stans ante mediū altaris. p̄pter rōnes p̄stas in principio precebutis t̄. **O**racio autē quam dicit significat indulgentiam quā dominus repro misit. **E**t tēp̄te transit ad dextram partē altaris vt dicitur sub ti. se. **O**ratione finita chorus respōdit. **A**men. qd̄ est hebraicum verbū. quasi dicitur fiat nobis sicut orasti. seu fideliter acta sit oratio tua. **E**t est sumptū amē ex apoc. iob. ambro. exp̄mit amen. i. v̄z est qd̄ sermo sonat affectus sentiat. **Q**uandoqz ponitur pro vere. vt ibi amen amen dico vobis. prout sub ti. de oratione dicit. **E**t nota qd̄ premissa saluatio. s̄ dñs vobiscū ad minores et imperfectos ad simplices pertinet sacerdotes. **E**piscop⁹ vel eius superior qui perfectus esse debet. et expressam xpi similitudinem gerit vt se vicarium xpi ostendat oratur⁹ prima vice v̄z verbo domini dicētis. iob. xx. Pax vobis. que fuit prima vox dñi ad discipulos q̄ eis post resurrectionē apparuit q̄si diceret. **I**n p̄senti tēp̄e vobis pax p̄ctōis et i futuro

pax eternitatis. de vtraque. Job. xiiij. Pacem res
 in quo vobis. pacem meam do vobis. Hoc etiam
 verbo vsus est dispensator ioseph ad fratres eius
 postea vero ad instar ceterorum sacerdotum dicit
 dominus vobiscum ut se esse unum ex ipsis ostendat
 Et est aduertendum quod tunc demum pax vobis dicitur
 quam gloria in excelsis cantatur. et hoc ideo ut cor
 respondeat ei quod ibi dicitur. et in terra pax homi
 nibus. etc. Preterea haec saluatio a christo tempore
 gaudij et leticie scilicet resurrectionis ad discipulos fa
 cta illi cantico leticie correspondere debet. Sunt
 etiam qui dicunt quod pontifex solemniter celebrans
 in diebus quibus gloria in excelsis dicitur repri
 tat christum post resurrectionem seu resurrectionis
 gaudium. quo tempore sepe christus dicta saluatione ad
 discipulos vsus est. Pro quo christum imitando pre
 missis diebus hoc dicit. In missis vero quas alijs
 diebus vel temporibus dicit. vel etiam que ab infe
 rioribus dicuntur christi passio figuratur. et planctus
 atque afflictio conformatur. Et ideo in illis pax vobis
 non dicitur. ne gaudium cum dolore misceatur. Note est
 etiam dicitur quod per christum facta est pax. inter deum et
 hominem. et inter angelos et homines. quod ma
 nifestauit angelus quando in christi natiuitate can
 tauit gloria in excelsis deo et in terra pax hominibus.
 Pacem vero inter deum et homines manifes
 tauit christus quando post resurrectionem dixit aposto
 lolicis. pax vobis. haec representatur in missa pri
 mum per quemlibet sacerdotem qui potest canta
 re. gloria in excelsis angelum representans. Se
 cundum per episcopum qui solus dicit pax vobis. represen
 tans christum qui in persona ecclesie dixit aposto
 lis. pax vobis. vtriusque autem dicit episcopus solemniter ce
 lebrans. quod vtriusque scilicet christum et angelum repraesentat
 Ipse enim specialior est christi vicarius. quam sim
 plex sacerdos. Pro quo cum dimittit officium angeli. scilicet
 episcopus quibus cantica leticie subleuantur scilicet. et
 deum laudamus. et gloria in excelsis omittit si
 militer et hoc officium christi non dicens pax vo
 bis. sed dominus vobiscum sicut simplex sacerdos. non
 enim per episcopum qui repraesentat christum et angelum vna pax
 sine altera nunciatur. idem etiam est in ista missa
 est quod non dicatur nisi gloria in excelsis di
 catur. Sane diaconus non dicit. dominus vobiscum per
 horas. eo quod non ita gerit typum christi qui per hoc
 in hac saluatione vsus est sicut sacerdos qui ea
 in persona christi vult legens tamen euangelium hoc
 dicit. quia tunc vult officio predicatoris et pronu
 nciat doctrinam ab ipso christo immediate prola
 tam. et etiam cereum paschalem benedicens. quia
 tunc christi resurrectionem representat. fuit ta
 men quibusdam qui dicunt quod in diuinis officijs que di
 cere tenentur licite possent hoc dicere cum pro
 hibitum non legatur. quibus generalis vsus eccle
 sie contradicit ut se inferiores sacerdotibus agno
 scant. Motandum autem est quod septem vicibus populis
 salutatur in missa quatenus exclusis septem vicibus
 capitalibus suscipiat gratiam septiformem. mi
 sterium enim missae ad septem dona spiritus sancti re
 fertur. Primo in ipso missae exordio ante collectam

Secundo ante euangelium. Tertio post euange
 lium siue dicto simbolo ante offertorium. Quarto
 ante prelationem cum dicit sacerdos. Per omnia
 secula seculorum. et consequenter dominus vobiscum.
 Quinto ante pacis osculum cum dicit pax domi
 ni sit semper vobiscum. Sexto ante primam post
 communionem. Septimo finito finali postconione
 vel oratione. In prima saluatione spiritus sapie
 tie intelligitur. quia sapientia intrauit in hunc
 mundum ut saluaret nos. In secunda spiritus intelle
 ctus ideo enim predicauit ut doceret nos. In ter
 tia spiritus consilij. hoc enim secreto dei consilio se passio
 ni obtulit ut redimeret nos. In quarta spiritus
 fortitudinis quod pentes in cruce diabolum expug
 nauit ut redimeret nos. In quinta spiritus scientie
 quia resurgens discipulos salutauit et eis sensum
 aperuit ut erudirent nos. In sexta spiritus pietatis
 quod sola pietate humanam naturam super alia
 leuauit ut exaltaret nos. In septima spiritus timo
 ris quod angeli tremebunt cum venerit ad iudicium
 ut glorificet nos. Ceterum in qualibet saluatione
 mutatur officium missae. et de vno officio ad aliud
 transitur. quare merito saluatio premititur.
 cum enim ad operarios nouiter ingredimur eos
 saluare solemus. et secundum hoc octo officia sunt in
 missa. Rursus salutatur etiam in octauo. ut quibus
 volunt. scilicet post offertorium ante secretellam. Nam
 voluens se ad populum dicitur fratres orate
 etc. debet dicere sub silentio. dominus vobiscum
 immo licet eis quos salutamus facere regulariter
 representemus. tamen in quibusdam dumtaxat ex pre
 missis saluationibus sacerdos ad populum se con
 uertit. nam in illa saluatione que fit ante euange
 lium se non conuertit. quia iam intentus est ad ver
 ba dei annuncianda. nec etiam in illa que fit ante
 prelationem quia iam intentus est ad sacrificium al
 taris tractandum. nec etiam in illa que fit ante pa
 cis osculum. quia iam tenet corpus christi in ma
 nibus. et cor habet sursum ad deum et omnino non
 intentus est ad reuerenter illud tractandum. Ne
 mo enim mittens manum ad aratrum. et respiciens
 retro aptus est regno dei. Ceterum quinta ad
 populum cum dominus vobiscum facta conuersio. signi
 ficat quibus appariciones quas christus fecit di
 scipulis suis in die resurrectionis. Prima fuit marie
 magdalene. ioh. xx. et marci vlti. Secunda eidem et
 alijs mulieribus redeuntibus de sepulcro. quando
 dixit eis auete. math. vlti. Tercia petro. quarta
 duobus discipulis transeuntibus in emaus. quia
 in domo decem discipulis absente thoma. ioh. xx.
 Sed quia altera illarum manifesta non fuit quam
 videlicet primo apparuit marie magdalene. vel
 secundum alios quam apparuit petro quod nescit quado
 aut vbi. ideo sacerdos ante secretellam dicitur
 orate fratres. predicat sub silentio dominus vobiscum
 sed patenter dicit orate. etc. quia patenter dixit
 apostollis. orate ne meretis in temptationem
 fuerunt etiam et alie appariciones. de quibus nil
 ad presens. Non est etiam omittendum quod sacerdos se
 per voluerit se ad populum a dextra et per eandem

29 . plv

Te ad altare reuoluit. quasi ipso facto dices. dextera
domini fecit virtutem. dextera domini ex. m. dextera domini fe. v.
Secundo ad designandum quod in sepulchro unico
angelus a dextris sedebat. Tercio ut sacerdos
per hoc innuat se rectam et attentam habere intensionem
per se et populo ad celestem patriam que per dextram
significatur. iuxta illud in canticis. Dextera eius
amplexabitur me. Quarto quod uersus saluando
populum. et uersus dicendo oremus. hortatur tam se
quod populum ad orandum. et oratio debet fieri
per eternis que per dextram significatur. Unde
christus sedere dicitur ad dextram patris. merito
a parte dextera fit utrumque. gerit quippe sacerdos
typum christi qui perfectus est in salutationibus
et orationibus quia dextera fiunt. Vnde tunc
postquam dicit orate pro me fratres. et. se reuoluit
a sinistra. iuxta illud psalmus. Circulauit et imolauit
in tater. e. b. v. et preparans enim se ad imolan-
dum quendam circuitum facit. se igitur uertit
tunc ad sinistram que imperfectior et infirmior est
ad notandum imperfectionem cuiuslibet sacerdotis
preter christum. Hinc est quod premissa uerba
dicendo obsecrat tanquam imperfectus et peccator.
et imbecillus aliorum auxilio. impediri sibi ab alijs
beneficium orationis. Secundo quoque reuoluit
tunc a sinistra ut per hoc significet tristitiam de
passione christi ad quam repitendam statim intendit
tristitia enim recte per sinistram significatur
iuxta illud apostoli. A dextris et a sinistris per
gloriam et ignobilitatem. per infamiam et bonam
famam. Debent etiam fieri ille uolutiones et
reuolutiones ante medium altaris. iuxta illud
In medio ecclesie aperuit os suum. et. In quo
et illud commemoratur quod receptor noster iuxta
salomonem corpus suum in media caritate
osecrauit. propter filias iherusalem. Et attende quod
quidam dicit dominus uobiscum. ad altare reuoluit
dicunt oremus stantes ante medium altaris. per hoc
insinuantes se in loco manifesto et populo
conuenienti orare se ante medium altaris. quod
populus debet de medio cordis orationes ad deum
effundere. Alij uero ad dextera cornu altaris
orationes proferre debet. dicunt oremus. ut sic
inter insinuationem et orationem nullum actum
alium interponant. et ut ibi precedat orandi
insinuatione ubi mox subsequi ipsa oratio et orantis
populi esse debet intentio.

De oratione seu collecta R.
Alutatione premissa orationes subiunguntur
quia enim omnis nostra operatio a deo inchoata
circulariter in ipsum terminari debet. ideo missa
officiu incipit ab oratione et terminatur in gratiarum
actione. Unde videndum est quis debet orationes dicere.
Qualiter et per quibus est orandum. Quid sit
oratio et quando et ubi. Et uersus quam partem
orationis dicende sint. De mutatione sacerdotis
ab una parte altaris ad alteram. Unde orationes
dicantur unde originem habuerunt. Qualiter
liter uerba eorum intelligantur. Qualiter ora-

tionem terminentur. Quare uocetur collecta

Que et quot orationes dicende sunt. et de inuentoribus earum. Quomodo pontifex uel sacerdos
illas dices stare debet. Circa primum notandum est
quod ea quibus populus immediate ordinatur ad deum
sacerdotes tamen dicunt qui sunt mediatores inter deum
et populum. et quorum quedam dicuntur publice
spectantia ad totum populum. In cuius persona ipse
solus ea deo proponit sicut sunt orationes et gratiarum
actiones. quedam priuate que ad officium eius tamen
spectant ut consecrationes et huiusmodi orationes
quas ipse pro populo facit. non tamen in persona
populi orans. Et in omnibus permittit dominus uobiscum. ut
mens populi deo coniungatur. et quod populus in his
que ad deum pertinent sacerdotem ducem habet. Ite
in fine cuiuslibet orationis populus ostendit
ridentem amorem. ut iam dicitur. propter quod
et omnis oratio alte terminatur. etiam si priuate
fiat. Sane orandum est breuibus uerbis non in
multiloquio. ut iam dicitur. Unde et greci
pauperum et frequenter orant. sed in lacrimis
et in puritate cordis. non in uoce clamorosa
sed in mentis intentione et lacrimarum
opuntione. Sic enim in conspectu diuine
maiestatis et angelorum oportet nos esse ut
mens nostra uel concordet. iuxta illud psalmus
Exaudiuit dominus uocem fletus mei. et. Et
iteque sacrificium deo spiritus con-
tribulatus. et. Debent etiam oratio esse deuota.
nam omnium creatori cum deuotione est
supplicandum. Cum autem sacerdos dicit
alte orationem alij non debent uerbis orare
sed illam orationem attendere et ad eam
respondere amore. Pro quibus sit orandum
dicitur in vi. parte sub ti. 8. parascaue. Quid
sit oratio et qua hora et ubi hora canonicè
dicende sunt. et uersus quam partem orandum
et dicitur in prohemio. v. partis. Quid
significet oratio que dicitur ante epistolam.
dicitur sub ti. de sessione episcopi. Sane
sacerdos dum orat ad dextram ostendit
altaris. iuxta illud exo. xx. Deponit
cabit aaron super cornu altaris. et placabit
super eum in generationibus suis. in hoc
illud signat quod fuerat prophetatum. Deus
ab austro ueniet. christus enim iudeos
docuit ad quos a patre luminum missus
fuit. quia dextera iudeos. gentiles
sinistra figurat. et quoniam leticia per
dextram. tristitia uero per sinistram
designatur. ideo ad dextram partem
altaris primum accedit ut gaudium
dominice natiuitatis ostendat. Unde dicitur
euangelium ad sinistram uertitur ut
tristitiam passionis insinuet. sed iteque
redit ad dextram. ut gaudium
resurrectionis annunciet. de hoc aliter
dicitur sub ti. 8. mutatione sacerdotis
romanorum pontifex oraturus ab
seculo post altare uel alij episcopus
ad laeum altaris ascendit. et stans
collectam pronunciat quem libro legit
apostolo. Et tunc sedet. quia
sicut euangelista testatur. Venit
ihesus in nazareth ubi natus fuerat.
et intrauit secundum consuetudinem
diei sabbati in synagogam. et
surrexit legere. et traditus est et
ei liber isaie prophete. quod
ut inuenit locum ubi scriptum erat
spiritus domini